

1991 takto pojata. Je zřejmé, že odpovídá míře poznání roku 1990. O rok později bychom měli být dále, schopni definovat jak předmětné osy sociální politiky, tak žádoucí stavy těchto dimenzí pro uvedené sociálně profesní skupiny, alespoň pro nejbližší časové údobí, máje přirozeně před očima strategický cíl. Pokud tomu tak není v plném rozsahu, měl by být tento přístup uskutečněn alespoň částečně. Současně by měl být daný stav důraznou výzvou pro usměrnění a zintenzívnění poznávací činnosti tak, aby mohl být v nejkratší době překonán.

Skutečnost, že nejsou výstižně vymezeny cíle nižších řádů však nezakládá důvod k neangažovanosti. Mělo by být v zájmu každého příslušníka armády iniciativně a samostatně usilovat o naplnění základního principu sociální politiky armády.

Zdeněk Borkovec

ARMÁDA A VEŘEJNOST

Hodnotím-li uplynulá desetiletí podle toho, jak pečoval totalitní režim a jeho armáda o udržování, resp. rozvíjení vztahů mezi armádou a veřejností, mám práci velice jednoduchou. Nespočítám-li aktivity polovojenské organizace Svazarm, která se zabývala poněkud jinou činností, než jakou mám na mysli, **není co hodnotit**. Armáda, místo toho, aby udržovala trvalý styk s civilní veřejností, se postupně uzavírala do sebe, stavěla kolem sebe umělou hráz mlčení a zákazů. Téměř všechny informace, které by mohly poskytnout obraz o její skutečné tváři a podhalit tak roušku mlčení, byly považovány za tajné.

Leckdo může namítnout, že přece byly armádní sdělovací prostředky, vojenské redakce v rozhlase a v televizi. To ano. Ale jejich hlavním posláním bylo vytváření falešného obrazu o armádě, vytváření iluze dokonalého organismu bez sebemenšího problému na vysoké ideologické a politické úrovni. Právě tento politizující prvek sehrál zápornou roli ve vztahu k veřejnosti. Převládající snahou armád demokratických států je totiž úzkostlivé zachovávání politické neutrality. Jen tak se lze pojitit proti případnému zneužití armády v politickém boji.

A tak se stal opak toho, co bývá zvykem v rozvinutých demokraciích; armáda se odcizila obyvatelům svého státu, stala se synonymem totalitního režimu.

Po změně společenské situace v listopadu 1989 bylo jasné, že se výrazné demokratické změny nevyhnou ani armádě. V podstatě by se dalo říci, že armáda se ve vztahu k veřejnosti nacházela v "roce nula". Mnohem horší situace byly však ve vztahu opačném - ve vztahu veřejnosti k armádě. S jistotou lze tvrdit, že převládal záporný postoj obyvatelstva k armádě.

Diskutovat o tom, že náprava takového stavu je pro armádu v demokratické společnosti životně důležitá, asi není třeba. Armáda nemůže plnit svoji úlohu obránce státní svrchovanosti, ochránce zdraví občanů, života a majetku při živelných pohromách, katastrofách, ekologických haváriích apod., nemá-li důvěru veřejnosti, jestliže ji občané nepovažují za svoji armádu.

Teprve průzkumy veřejného mínění prokázaly, jak hluboká je krize tohoto vztahu, jak složitá a dlouhá cesta vede k jeho nápravě. Minulý režim měl "k dispozici" čtyřicet let, aby z armády udělal to, co udělal. Velmi výrazný "úspěch" však zaznamenal zvláště po roce 1968. To samé

platí i o vztahu veřejnosti k armádě. Proto nelze očekávat, že se v dohledné době situace nějak výrazně změní. Odborníci tvrdí, že demokratická společnost vzniká deset let. Bylo by úspěchem, kdyby se v této době podařilo napravit také vztah a mínění veřejnosti vůči armádě. Realistické je, podle mého názoru, uvažovat v tomto případě o celé jedné generaci.

Kde ale začít? Kudy vede spolehlivá cesta k nápravě? Odpovědi na tyto otázky nejsou tak příliš složité a jsou mnohé důvody k tvrzení, že první krok má Československá armáda již za sebou.

Zmíněné průzkumy veřejného mínění prokázaly, že nejvyšší míru záporného vztahu k armádě lze nalézt tam, kde je o armádní problematice nejnižší úroveň informovanosti. O nesmírně důležité úloze dostatečné informace hovořily také všechny vojenské delegace, které v tomto roce Československá armáda přivítala. Ať již to byla skupiny odborníků z válečné akademie ve Washingtonu nebo představitelé amerického programu pro vzdělávání vojáků IMET, francouzská, portugalská, švédská nebo italská delegace. Všechny se shodovaly v tom, že při budování kladného vztahu mezi veřejností a armádou, jako nezbytného předpokladu pro naplnění role armády, má obrovský význam včasná a dostatečná informovanost.

Zajištění tohoto dostatečného přístupu informací v atmosféře informačního vzduchoprázdna, spekulací a hlavně nedůvěry k armádě, to byl také první úkol, který si před sebe pracovníci FMO v oblasti vztahu s veřejností postavili. S postupem času se ukázalo, že objektivní a pravdivá informace na jedné straně nemusí odpovídat jejímu výkladu na straně druhé u hromadných sdělovacích prostředků. Toto zkrácení informací lze posuzovat dvěma pohledy: jednak jako výsledek přežívající nedůvěry ve vše, co armáda podniká, nebo jako důsledek neznalosti a neinformovanosti. O třetí možnosti - záměrně dezinformovat a škodit, raději nemluví. Přes všechny tyto počáteční obtíže však FMO přijalo jedinou možnou zásadu - pokračovat v důsledné, objektivní, pravdivé a včasné informovanosti.

Informace však nemohou proudit jen jedním směrem. Není možné zajišťovat neustálý přísun nových informací, aniž by byla jakákoliv znalost o tom, jak se s nimi nakládá. Stejně tak by bylo naivní si myslet, že ke kultivaci vztahu mezi veřejností a armádou stačí několik lidí, organizujících tiskové konference. Takovému pocitu sebeuspokojení nepropadla žádná armáda státu s rozvinutou demokracií. (Ve francouzské armádě, která má asi o 300 000 lidí více než ČSA, se zabývá stykem s veřejností 3000 lidí, z toho na ministerstvu obrany 650. Jak malá by asi musela být Československá armáda, pracuje-li v celé ČSA v této oblasti asi 60 lidí?)

Je proto nutné nepřetržitě vyvíjet další aktivity. První z nich je vybudování střediska pro sběr a rozbor informací. Toto pracoviště, vybavené moderní technikou, má pro celou oblast vztahu armády s veřejností zásadní význam. V prvé řadě musí být schopno uskutečňovat "monitoring" informací objevujících se ve sdělovacích prostředcích, ale i v jiných informačních zdrojích, ve vztahu k armádě. Rozbory těchto informací slouží jako impuls dalším aktivitám, zejména v těch oblastech, které jsou informačně nedostatečně pokryty.

Konkrétním výsledkem rozboru byly články a reportáže v 17 různých novinách časopisech, relace v rozhlasu a televizi na témata, která byla identifikována jako nejméně používaná. Např.: změna v rozmístění, výcvikové prostory - Jince, profesionální útvar ČSA, šikanování, sociální zázemí vojáků v současné armádě apod.

Rád bych připomenul nutné bytí fungujícího vnitroarmádního informačního systému. I uvnitř armády lze totiž zaznamenat jisté informační hráze. Vnitroarmádní informační toky a vazby vážnou jak u horizontální, tak vertikální úrovně. Takový stav vytváří velmi příznivou atmosféru, pro vznik nepřesných a zkreslujících informací, které, proniknou-li na veřejnost, jsou právem kritizovány a jen podporují záporný vztah veřejnosti k armádě.

Další činností, kterou musí toto pracoviště uskutečňovat, jsou pravidelné průzkumy veřejného mínění. Nelze předpokládat, že by je vykonávalo vlastními silami, ale vystupuje v roli zadavatele a koordinátora.

Tyto průzkumy odpovídají nejen na otázku, jaký je vztah veřejnosti k armádě, vojenské službě a brannosti, ale i na to, jaké jsou příčiny tohoto vztahu. Tímto způsobem lze také určovat preferenční oblast působení, volit nejvhodnější metody, formy činnosti a zpětně ověřovat účinnost zvolených prostředků.

Armáda, veřejnost a kvalita jejich vzájemných vztahů se v současné době nacházejí v poloze, která vyžaduje zvýšenou míru pozornosti. Armáda doposud nebyla na takový způsob jednání i chování zvyklá. Proto bude muset zpočátku hledat i netradiční formy spolupráce, vyvíjet vyšší míru aktivity, než tomu je v jiných státech s rozvinutou demokracií.

V každém případě je nutné počítat přitom se značnou setrvačností v myšlení lidí i s částečnou neochotou (i nepřipraveností) ke změně postojů. Proto si myslím, že časté opakování průzkumů by bylo plynutím finančními prostředky. Nejvýše lze v tomto případě považovat dva průzkumy do roka.

Další oblastí, kterou není možné ponechat samovolnému vývoji, je uskutečňování branné politiky státu ve vztahu k institucionalizované veřejnosti. Mám tím na mysli politické strany a hnutí, církevní organizace a zařízení, zájmové organizace, občanská sdružení a podobně.

Současnou dobu lze charakterizovat jako přechodné období. Byl zrušen zákon č. 73/1973 Sb. o branné výchově, rozpadl se jednotný systém branné výchovy občanů (JSBVO). To však nemůže znamenat pasivitu armády. Ta ze sebe nemůže sejmut svůj díl odpovědnosti za přípravu občanů k obraně. Občané mají právo požadovat na státu svoji obranu a ochranu, stát je povinen ji zajistit, ale současně je povinen zabezpečit i přípravu k obraně občanů samotných. Oproti minulosti tu výraznou roli hraje prvek dobrovolné účasti občanů. Nutno podotknout, že o to je to pro stát složitější.

V každém případě je výchova občanů k obraně, k pocitu spoluodpovědnosti za obranu svého státu (lze tu použít i výraz - výchova k občanství nebo vlastenectví) nesmírně důležitou součástí celkového působení armády na veřejnost a jednou z možností, jak vztah armády a veřejnosti pěstovat, kultivovat. Otázkou však je, jakými formami se bude tato výchova uskutečňovat. Poohlídnu-li se ve světě, najdu přinejmenším dva rozdílné příklady: - formu institucionalizovanou, tedy za bytí a pomocné účasti branné organizace se státní účastí (např. Švédsko),

- nebo formu bez viditelné státní účasti, kde se výchova k obraně, případně vyjádřená jako výchova k vlastenectví, odehrává na půdě různých občanských sdružení školních zařízení, sportovních organizací apod., jako neformální a dobrovolné aktivity (USA, Francie).

Jaká forma nakonec bude zvolena v Československu, je otázka dalšího vývoje. Myslím, že v žádném případě nepůjde o nějakou dobu smutně proslulého JSBVO, ale je docela dobře možné, že dojde ke kombinaci obou výše uvedených forem.

Vycházíme tedy z věcného předpokladu, že kladný vztah armády a veřejnosti je jedním ze základních předpokladů pro to, aby armáda mohla plnit své poslání. Předchozí řádky jen svědčí o tom, o jakou složitou a různorodou problematiku jde, s jakými faktory je nutné počítat ve svých úvahách. Vztah armády a veřejnosti nelze v žádném případě budovat na základě intuitivního a unáhleného rozhodování. Dlouhodobě ovlivňovat veřejné mínění lze jen pomocí vybudovaného cílevědomého systému s použitím analytických exaktních poznatků.

Jakákoli snaha metodického ústředí však vyzní naprázdno, nebude-li mít svoji odpovídající odezvu v konkrétním místě působení posádky. Tam totiž dochází k nejužšímu a bezprostřednímu styku armády s civilní veřejností, tvoří se první vztahy a určuje jejich kvalita. Nelze ale předpokládat, že současný velitel, který je zavalen starostmi řešení každodenních problémů, má ještě dostatek času na systematické pěstování vztahů s veřejností. Touto problematikou se musí zabývat k tomu určený pracovník, jehož odborná připravenost bude odpovídat složitosti a šířce tématu. Velitel tu však sehrává silnou určující roli.

V celé oblasti vztahu armády a veřejnosti nelze očekávat, že stačí mávnutí kouzelného proutku a celá společnost bude armádu milovat. K tomu asi nedošlo nikde na světě. Nelze

ale ani předpokládat, že se ve vztahu veřejnosti k armádě cokoli změní, nezmění-li se sama armáda a její projevy na veřejnosti. Nemyslím si, že je pro vojáky dobrou vizitkou, stydí-li se nosit na veřejnosti vojenský stejnokroj, že je dobré, bude-li se veřejnost i nadále setkávat s nedostatkem pocitu hrdosti, že jsem vojákem, příslušníkem Československé armády. Vážnost naší armády nelze stavět jen na proklamativních základech. Naše armáda se nejdříve musí sama od základu změnit, teprve pak vznikne naděje, že se změní i vztah veřejnosti k ní.

Plukovník Bohuslav Balcar

SOCIÁLNÍ ŘÍZENÍ - ASPEKT ŘÍDÍCÍCH PROCESŮ V ČSA

V současné době uskutečňujeme obtížný, dlouhodobý a zároveň nutný **proces k přetvoření** armády v armádu demokratické společnosti. Jde o zásadní kvalitativní přeměnu, která vychází z přesvědčení o bytí nezbytných předpokladů, že současnou armádu lze politicky, sociálně i vojensky přebudovat. V dané situaci proto o to více vystupuje do popředí nutnost kultivace příslušníků armády. Po léta opomíjené sociální řízení se tak dostává na pořad dne a patří k nejčastěji skloňovaným pojmům. Souvislosti jsou však mnohem širší a hlubší. Netransformuje se jenom armáda, nýbrž celá společnost. Hlavní chybou minulého režimu byla jeho neschopnost rozvinout a uvolnit lidský potenciál. Slova o všestranném harmonickém rozvoji osobnosti se rozcházela se skutky.

V demokratické společnosti je zcela odlišné postavení člověka. **Důstojnost a svoboda člověka jsou nedotknutelné.** Úkolem všech státních orgánů je chránit a dodržovat všemi prostředky právě důstojnost člověka. Člověk ve své individualitě je chápán jako nejdůležitější prvek státu a společnosti. To je také základní právo člověka v demokratickém systému. Osobnost má tak přednost před kolektivem. **Přednost vlastní totožnosti** před tím, aby mu ji někdo určoval nebo vnucoval. V tom spočívá princip rovnosti všech. Demokratická společnost znamená **decentralizaci moci.** To je protiklad ke kolektivistické ideji a s ní spojené tuhé centralizaci moci, ať již za komunismu nebo fašismu.

Armáda nestojí mimo společnost. V demokratické společnosti je její organickou součástí. S armádou totalitní společnosti nutně odchází její kolektivistické myšlenky.

Nicméně armáda je zároveň **byrokratickým typem organizace** vyznačujícím se hierarchickým členěním ozbrojených sil, tudíž i centralizací moci. To vyvolává **napětové pole** mezi povinnostmi vojáka a optimem jeho vojenské výkonnosti na jedné, mezi nejvyšší mírou jeho práv a svobod jako občana demokratického státu ve stejnokroji na druhé straně. Toto pole by mělo neustále vyvažovat právě **sociální řízení.** Má dbát, mimo jiné, na to, aby potřeby